

«Էդիթ Պրինտ» հրատարակչություն

Ավարտական հետազոտական աշխատանք

Թեմա՝ Սաների հայրենաճանաչողության ձևավորման
կարևորությունը

Հաստատություն՝ «Կապանի թիվ 1 ՆՈՒՀ» ՀՈԱԿ

Դաստիարակ՝ Ծովինար Գրիգորյան

Ղեկավար՝ Ժաննա Ավետիսյան

2023թ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Оглавление

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
ԳԼՈՒԽ 1. ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ	4
1.1 Թանգարանը՝ հայրենասիրական դաստիարակության միջավայր	5
1.2 Ն/դ-ի հայրենաճանաչողության նպատակները	7
ԳԼՈՒԽ 2. ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՆԵՐ ԵՎ ԾԵՍԵՐ	8
2.1 Ամանոր	9
2.2 Տյառնընդառաջ	10
2.3 Բարեկենդան	11
2.4 Ծաղկազարդ	12
2.5 Մուրբ Չատիկ	13
2.6 Վարդավառ	14
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	15
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ	16

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Նա ով չի սիրում իր հայրենիքը, ոչինչ չի սիրում: Չորջ Բայրոն

Ամեն օր գլուխների բարձին դնելուց և քնելուց առաջ հիշեք, թե այդ օրը ինչ եք արել ձեր ազգի համար: Չորավար Անդրանիկ

Կրթությունը կարևորագույն գործընթաց է, ազգի հիմքը: Վեհ ու արժեքավոր բաները հենց կրթության միջոցով է փոխանցվում մարդկանց, տարածվում հասարակության մեջ, դաստիարակում մատաղ սերնդին: Ազգային արժեհամակարգը դարերի ընթացքում եղել է ժողովրդի պայքարի, դիմադրության, գոյատևման և գենի շարունակական հենասյունը: Վերջինիս ձևավորման ամուր պատվարն է հանդիսանում հայրենասիրությունը, որի ակունքը սկսվում է հայրենաճանաչողությունից: Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, սոցիալական մշակությամբ, ընտանեական, կրթական, հասարակական և այլն: Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները: 2020թ 44 օրյա պատերազմից հետո Սյունիքի մարզը դարձավ սահմանամերձ, իսկ Կապան քաղաքը հայտնվեց ոսոխի դիտակետում: Կարևորելով խնդրի արդիականությունը Կապանի համայնքապետարանը որոշեց և ստեղծեց «Ուսումնամեթոդական ուղեցույց», որի նպատակն է համայնքային ենթակայությամբ գործող ՆՈՒՀ-երի միջին և ավագ խմբերում ներդնել և առավել խորացված իրականացնել երեխաների ազգային, բարոյական և հայրենասիրական դաստիարակությունը: Կյանքն անընդհատ գտնվում է շարժման և զարգացման մեջ և դարի խնդիրն է այդ ընթացքի մեջ պահպանել ազգայինը: Այսօրվա երեխաները մեծանում են մի ժամանակաշրջանում, որը էականորեն տարբերվում է իրենց ծնողների ապրած ժամանակներից: Էական խնդիր է պահպանել ազգայինը, սերնդից սերունդ փոխանցել: Նախադպրոցական տարիքի երեխաների ազգային, բարոյական, հայրենասիրական դաստիարակությունը ժամանակի պահանջ է: Ազգային, հայրենասիրական դաստիարակությունը բովանդակությամբ բազմաբնույթ է: Որպես հայրենասեր անհատ, քաղաքացի դաստիարակելը պատասխանատու և բարդ խնդիր է, որի լուծումը պետք է տրվի նախադպրոցական տարիքում: Նշեմ, որ Կապանի համայնքապետարանը ստեղծել է նաև Կապանի օրհներգը, զինանշանը, որը նույնպես տեղ է զբաղեցրել ուղեցույցում և ուսուցանվում սաներին:

ԳԼՈՒԽ 1. ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

Երիտասարդ սերնդի հայրենասիրական դաստիարակությունը ներկայիս հրատապ խնդիրներից մեկն է: Վերջերս աշխարհում տեղի ունեցան մեծ փոփոխություններ: Սա առաջին հերթին վերաբերում է պատմությանը վերաբերող բարոյական արժեքներին եւ վերաբերմունքին: Շատ երեխաներ խեղաթուրում են այնպիսի երեւոյթներ, ինչպիսիք են հայրենասիրությունը, բարությունը եւ առատաձեռնությունը: Այսօր հոգեւորապես գերազանցում են նյութական հարստությունը եւ արժեքները: Չնայած դրան, անցումային շրջանի բոլոր դժվարությունները չպետք է պատճառ դառնան երեխաների դպրոցում հայրենասիրական դաստիարակության դադարեցման համար: Հայրենասիրական դաստիարակությունը բարոյական եւ հայրենասիրական կրթություն է, որը ամբողջ հանրային գիտակցության հիմնական բաղադրիչն է, որտեղ յուրաքանչյուր պետության կենսունակության հիմքը հիմնված է: Իրականացնելով այս խնդրի հրատապությունը ներկա փուլում, անհրաժեշտ է հասկանալ, որ նախադպրոցական տարիքի երեխաների անհատական կազմավորումը պարզապես անհնար է առանց փոքր տարիքի հայրենասիրական զգացմունքների ուսուցման: Պետք է հաշվի առնել, որ յուրաքանչյուր երեխա զգում է զգացմունքների օգնությամբ իրեն շրջապատող իրականությունը: Ահա թե ինչու, ցանկացած աճող սերնդի հայրենասիրական դաստիարակությունը պետք է սկսվի սիրո զգացումն իր հայրենի քաղաքին, քաղաքին, երկիրին: Միայն դրանից հետո նա հիացմունք է զգում իր հայրենի գյուղի համար: Մի քանի դասից հետո դրանք չեն առաջանում: Որպես կանոն, սա արդյունք է համակարգված եւ բավական երկար, ինչպես նաեւ նպատակային ազդեցությունը երեխայի վրա: Երեխաների դաստիարակությունը պետք է իրականացվի անընդհատ, դասարանում, գործողություններում, նույնիսկ խաղի մեջ եւ տանը: Մանկավարժական աշխատանքը կառուցված է այնպես, որ անցնում է սրտով, բառացիորեն մանկապարտեզի յուրաքանչյուր աշակերտ: Հայրենիքի հանդեպ նախադպրոցական սերը սկսվում է նրա մոտ իրեն վերաբերմունքի ձեւավորմամբ՝ մայրիկի, հայրիկի, պապի, տատիկի հետ, իր տանը սիրով, այն փողոցը, որտեղ նա ապրում է: Հատուկ դեր երիտասարդների հայրենասիրական դաստիարակության մեջ ՝ նվիրված թանգարաններին եւ մշակութային հուշարձաններին: Նրանք օգնում են երեխաներին միանալ իրենց ժողովրդի պատմական եւ մշակութային արժեքներին, ծանոթանալ իրենց հայրենի պատմության եւ ամբողջ պետության պատմության մեջ տեղի ունեցող տարբեր իրադարձությունների մասին: Այսպիսով, հայրենասիրական դաստիարակությունը մեծ ուշադրություն է դարձնում երիտասարդ սերնդին: Նոր թանգարանների եւ պատմական հուշարձանների բացումը նպաստում է երկրում հայրենասիրական դաստիարակության զարգացմանը, երիտասարդների շրջանում հետաքրքրություն առաջացնելուն, որոնք ցանկանում են իմանալ իրենց ժողովրդի

պատմությունը: Հետևաբար, տեղական իշխանությունների հիմնական խնդիրը մշակութային հաստատությունների վերականգնումն է, ինչպես նաև ավելի շատ թանգարանների բացումը, որոնք կժամանեն ոչ միայն երկրի քաղաքացիներ, այլ նաև արտասահմանից զբոսաշրջիկներ: Հայրենասիրական դաստիարակությունը ընդունակ է անձի մեջ ձևավորել այնպիսի բարոյական որակներ, ինչպիսիք են սերը և հարգանքը հարազատ քաղաքի, ժողովրդի, ընտանիքի, հայրենիքի պատմության արժանի էջերի նկատմամբ և վերջապես ձգտումը՝ տեսնել հայրենիքը ծաղկուն և բարգավաճ: Հայրենասիրությունը դրսևորվում է տվյալ երկրում ապրող ժողովրդի նկատմամբ սիրով: Երբ ասում ենք հայրենիք, առաջին հերթին հասկանում ենք հայրենիքում ապրող մարդկանց: Մեզանից յուրաքանչյուրի համար հայրենիքը սկսվում է իր տնից, իր բակից, իր այգուց և մայրենի լեզվից: Աճող սերնդին հայրենասեր դաստիարակել նշանակում է մշտապես աշխատել հայրենիքի բարգավաճման, ժողովրդի բարօրության, բարեկեցության բարձրացման գործին նրան հաղորդակից և մասնակից դարձնելու համար, «որդեգրել» հայրենիքում ընդունված օրենքները, դաստիարակել դրանց ենթարկվելու ունակություն, հարգել սահմանված կարգ ու կանոնը, ունենալ գիտակցական կարգապահություն, մասնակցել տնտեսության, մշակույթի, գիտության ու տեխնիկայի զարգացմանը, ժողովրդին պաշտպանել թշնամու ոտնձգություններից, հարկ եղած դեպքում կյանքը չխնայել հայրենի երկրի համար, քաղաքացու մեջ ձևավորել հպարտության զգացում սեփական երկրի, հարգանք՝ նրա անցյալի նկատմամբ: «Ապրել ու մեռնել հայրենիքի համար, ահա խնդիրը, որ իբրև նպատակ՝ ես ընտրել եմ ինձ համար իմ մանկության օրերից»,- ահա թե ինչպես էր պատկերացնում հայրենասիրությունը հայ մեծ լուսավորիչ Խաչատուր Աբովյանը:

1.1 Թանգարանը՝ հայրենասիրական

դաստիարակության միջավայր

Այսօր, ինչպես երբևէ, կարևոր է ուսուցման և դաստիարակության միջոցների և մեթոդների ընտրությունը: Կարևոր է, որ այդ գործընթացն ուղեկցվի երիտասարդ սերնդին հարազատ երկրի ու ժողովրդի պատմական,

աշխատանքային, պաշտպանական, մշակութային և հոգևոր աշխարհի արժեքների հետ կապող անմիջական շփումներով: Այս պարագայում մեծ է մշակութային կենտրոնների, այդ

թվում նաև թանգարանների դերը, որոնք, ինչպես գիտակրթական, այնպես էլ մշակութային կենտրոններ լինելով, ունակ են լուծելու անձի զարգացման և կրթության հետ առնչվող ամենաբազմազան խնդիրներ: Թանգարանային ցուցանմուշները բացառիկ հնարավորություն ունեն միաժամանակ ազդելու մարդու մտավոր, կամային և հուզական ոլորտների վրա, իսկ յուրաքանչյուր ցուցահանդես իրենից ներկայացնում է գիտելիքների, դատողությունների, գնահատումների և զգացմունքների համալիր ծրագիր: Թանգարաններն ունեն ցուցանմուշներ հավաքող, պահող, պահպանող և սերունդներին փոխանցող գործառույթ, որի միջոցով նրանք հաջորդ սերնդին են փոխանցում ոչ միայն մշակութային արժեքները և նրանց կոնկրետ պատմությունը, այլև դրանց միջոցով, ըստ իրենց տեսակի (պատմության, գրականության, երկրագիտական և այլն), ներկայացնում են տվյալ երկրի ամբողջական կամ որևէ ոլորտի պատմությունը (այս առումով ավելի մեծ է պատմության թանգարանների հնարավորությունը): Թանգարաններն իրենց հիմնական և ժամանակավոր ցուցադրություններով ներկայացնում են այն կարևոր պատմական իրողությունները, փաստերը, որոնք պարտավոր է իմանալ իր հայրենիքը սիրող և հարգող յուրաքանչյուր քաղաքացի, քանի որ այսօր մասսայական բնույթ է կրում ապատեղեկատվությունը, իսկ որպեսզի հարկ եղած դեպքում պարզաբանվի և հարկ լինի պաշտպանել հայրենիքը, հայրենասերը պետք է գինված լինի ճշգրիտ գիտելիքներով: Հայրենիքը պաշտպանում են ոչ միայն զենքով այլև գիտելիքներով՝ դրանք տեղին դրսևորելով և կիրառելով: Իհարկե մեր հայրենիքի պատմությանը մենք ծանոթանում ենք գրքերի միջոցով, պատմության դասաժամերի ընթացքում, այսինքն՝ համապատասխան կրթություն ստանալով: Սակայն գործընթացը միայն դրանով չի ավարտվում: Թանգարանի՝ որպես դաստիարակող ոլորտի, առանձնահատկությունը տրամադրած տեղեկության պատկերավոր բնույթն է: Այստեղ ոչ միայն լսում, այլև տեսնում ու ծանոթանում են այն առարկաների հետ, որոնք առնչվել են պատմական կարևոր իրադարձություններին՝ դրանց հաղորդելով ավելի գիտակցված բնույթ և ապահովելով ընկալման առավել հանելի ու հեշտ տարբերակ: Կազմակերպվում են թանգարան-մանկապարտեզ կապն ամրապնդող համատեղ միջոցառումներ՝ թեմատիկ պարապմունքներ, խաղ-էքսկուրսիաներ, որոնց նպատակն է դպրոցականներին ծանոթացնել: Այս առումով թանգարանի կատարած աշխատանքը շատ է արժևորվում, քանի որ, ցավոք, այսօր հանրակրթական դպրոցներում և մյուս կրթական հաստատություններում չկա մայրաքաղաքի պատմությունը ուսուցանող որևէ առարկա: Թանգարանն իր գործունեության մեջ առաջնորդվում է այն սկզբունքով, որ քաղաքի՝ որպես փոքր հայրենիքի, հանդեպ սիրո և հոգատարության ձևավորումը պետք է սկսել դեռևս նախադպրոցական տարիքից:

1.2 Ն/դ-ի հայրենաճանաչողության նպատակները

- ✓ Ձևավորել պատկերացումներ, գիտելիքներ ՀՀ-ի մասին, ազգ, պետություն, պետական լեզու:
- ✓ Տալ տեղեկություններ պետական խորհրդանիշների՝ դրոշ, զինանշան, օրհներգ, դրանց տեսքի և կառուցվածքի առանձնահատկությունների վերաբերյալ:
- ✓ Խորացնել գիտելիքները հայկական բանակի վերաբերյալ, դաստիարակել հարգանք հայրենիքի պաշտպանների, հայ զինվորի, զոհված զինվորների հիշատակի նկատմամբ:
- ✓ Ձևավորել և խորացնել գիտելիքները հարազատ քաղաքի պատմության, քաղաքի ավանդույթների, տոների, փառատոների (քաղաքի տոն, կորկոտի փառատոն և այլն) վերաբերյալ:
- ✓ Ծանոթացնել Կապան քաղաքի տեսարժան վայրերին և կազմակերպել էքսկուրսիաներ (պատմամշակութային վայրեր, այգիներ, զբոսայգիներ, հուշահամալիրներ և այլն):
- ✓ Ծանոթացնել ազգային խոհանոցին, երգին, ազգային պարերին:
- ✓ Կազմակերպել հայկական գեղարվեստական ֆիլմերի, մուլտֆիլմերի դիտում, գեղարվեստական գրականության, բանահյուսության տարբեր ժանրերի ընթերցանություն:
- ✓ Ազատ ժամերին և օրվա II կեսին կազմակերպել ազգային, ծիսական խաղեր:

Ինչպիսի՞ն է ն՝դ տարիքի հայրենասեր դաստիարակությունը:

Ինչպես գիտեք, ցանկացած երկրում բարոյական և հայրենասիրական դաստիարակությունը հասարակական կյանքի գիտակցության կարևորագույն պահերից մեկն է: Հետևաբար,

նախադպրոցական տարիքի երեխաների և կրտսեր տարիքի երեխաների անհատական կրթությունը պարտադիր հիմնված է հայրենասիրական դաստիարակության վրա:

Որո՞նք են հայրենասիրական դաստիարակության խնդիրները:

Ն/դ երեխաների հայրենասիրական դաստիարակության հիմնական խնդիրը նրանց տեղեկություն տալ այն վայրի մասին, որտեղ ծնվել է երեխան:

1. Երեխայի սերը բարձրացել իր ընտանիքի, տան, մանկապարտեզի, քաղաքի, գյուղի, փողոցի նկատմամբ:
2. Ծանոթացնել իր քաղաքի պատմությանը, արմատներին:
3. Ծանոթացնել պետության խորհրդանիշներին՝ դրոշ, զինանշան, օրհներգ, այցելել պատմամշակութային վայրեր:

Ինչպե՞ս պետք է իրականացվի ն/դ տարիքի երեխաների հայրենասիրական դաստիարակությունը:

Ն/դ տարիքի երեխաների հայրենասիրական դաստիարակության համար օգտագործվող միջոցները բավականին շատ են: Երեխայի հետ ցանկացած գործողություն լինի դա խաղ, թե մանկապարտեզում ճանաչողական դաս, պետք է նպաստի երեխայի հայրենասիրության ձևավորմանը: Այս ձևով կարելի է երեխաներին դարձնել հայրենասեր, որը ոչ միայն պատասխանատու է այն վայրի համար, որտեղ ծնվել է, այլ նաև հողերի և մշակութային արժեքների համար և որն էլ կփոխանցի իր սերունդներին:

ԳԼՈՒԽ 2. ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՆԵՐ ԵՎ ԾԵՍԵՐ

Կրթական համակարգի հենց առաջին օղակից՝ մանկապարտեզից է սկսվում մանկան աշխարհճանաչմանն ուղղված տարրական գիտելիքների յուրացումը: Այստեղ է ձևավորվում նրա վերաբերմունքը աշխարհի, մարդկանց, շրջապատի նկատմամբ: Այստեղ է, որ նրա մեջ սերմանվել են մարդուն այսօր այնքան անհրաժեշտ բարության առաջին հատիկները: Մշակույթը չէր պահպանվի եթե գոյություն չունենար սերնդեսերունդ փոխանցման միջոցները: Մշակույթի փոխանցման ձևերի մեջ կարևոր դեր ունեն ազգային տոները: Երեխաների գեղագիտական և քրիստոնեական դաստիարակության գործում անգնահատելի նշանակություն ունեն ընտանեական, ժողովրդական ազգային հանդիսությունների մանկականացված միջոցառումները: Ազգային արժեք են նաև ծեսերը: Եթե սերնդեսերունդ

չփոխանցվել, եթե գոյություն չունենային դրան նպաստող որոշակի միջոցներ, պատմության ընթացքում ձևավորված ծեսերը չէր պահպանվի: Ծեսն իրենից ներկայացնում է ավանդական կրոնական արարողություն: Հայոց եկեղեցում ծեսերը հաստատել, սահմանել և կարգավորել են կաթողիկոսները՝ համաձայն Աստվածաշնչյան մեկնությունների: Հայկական մշակույթը հնուց ի վեր մինչ օրս էլ աչքի է ընկնում իր բազմաթիվ ու յուրօրինակ ազգային տոներով: Ժողովրդի մեջ տոները նշելու ձգտումը շատ մեծ է, և տոնը ոչ թե հայտարարված տոնական օր է, այլ՝ այդ օրվա բովանդակությանը և ժողովրդի մշակութային նորմերին համապատասխան տոնա ծիսական արարողակարգ: Այդ տոներից են Նոր Տարին, Սուրբ Ծնունդը, Տյառնընդառաջը, Բարեկենդանը, Ծաղկագարդը, Համբարձումը, Վարդավառը: Մարդիկ այնքան էին հավատում ծեսերի գործությանը, որ հնարել էին անձրևաբեր և անձրևախափան ծեսերը՝ որպեսզի կարողանային ծեսերի միջոցով կարգավորել բնության երևույթները: Ծեսերը աչքի են ընկնում իրենց պատմական և ճանաչողական արժեքներով: Ծեսերի շնորհիվ պահպանվել և սերնդեսերունդ են փոխանցվել ազգային կյանքի բոլոր առանձնահատկությունները: Ծեսերի բովանդակությունն իր բազմակողմանի ազդեցությունն է ունեցել առօրյա կյանքի և կենցաղի վրա: Ծեսը խորհրդանշական ձևերով վերարտադրում է նաև ժողովրդի անցյալի կարևոր փուլում կատարված իրադարձությունները և դրանց միջոցով ապահովում ազգի, հասարակության միասնականությունը: Ծեսերը աչքի են ընկնում իրենց պատմական և ճանաչողական արժեքներով: Եթե մշակույթի ժառանգորդման առաջին ձևը համարենք ծեսը, ապա երկրորդը ծիսակարգն է: Ծեսերը անգնահատելի դեր ունեն՝ յուրովի լրացնելով ավանդույթի ընդհանուր կողմերը, որի շնորհիվ ավանդույթը դառնում է միասնական մի ամբողջություն: Նախադպրոցական տարիքի երեխաների ներդաշնակ հոգևոր զարգացման կարևոր խնդիրներից մեկը ազգային մշակույթի յուրացումն է՝ ծեսեր, տոներ, որտեղ նրանք դառնում են այս ամենը կրող և ակտիվ փոխանցող:

2.1 Ամանոր

Ամանոր (Կաղանդ, Նոր տարի), տոն, նշվում է տարբեր ժողովուրդների կողմից ընդունված օրացույցում ընթացիկ տարվա վերջին օրվա և հաջորդ տարվա առաջին օրվա գիշերը: Նոր տարին նշելու սովորույթը գոյություն ուներ դեռևս մ.թ.ա. 3-րդ հազարամյակում՝ Միջագետքում: Հունվարի 1-ին տարին սկսելու և Նոր տարվա սկզբի տոն նշելու սովորույթը հայերի մեջ ընդհանրացել է ուշ վաղ անցյալում: Տոնի անունները հայերի մեջ տարբեր էին՝ Ամանոր, Տարեմուտ, Տարին գլուխ, Նոր Տարի, Կաղանդ, Կաղինդ: Նոր տարվան նախորդող գիշերն էլ հայտնի էր Լուեի գիշեր, Իզվիլիկ, Գուրեկախ անուններով: Նոր տարվա նախապատրաստությունները ուտելիքների շուրջն էին: Նոր տարվա տոնական խնջույքն սկսվում էր դեկտեմբերի 31-ի ընթրիքով: Մանկապարտեզում Ամանորյա

տոնակատարությունը հատուկ տեղ է գրավում տոների շարքում: Երեխաները անհամբերությամբ են սպասում Ամանորին, այն երեխաների ամենասիրված տոներից մեկն է: Ամանորի նախաշեմին երեխաները պատրաստում են թեմատիկ զարդարանքներ, բացիկներ, որոնցով զարդարում ենք դահլիճը: Պատրաստում են բամբակյա ձնագնդիկներ, որոնցով էլ խաղում են միջոցառման շրջանակներում:

2.2 Տյառնընդառաջ

Հայ Առաքելական Եկեղեցին Տյառնընդառաջը տոնում է փետրվարի 14-ին, Քրիստոսի ծննդից՝ հունվարի 6-ից քառասուն օր հետո: Այն անշարժ տոն է: Տոնի պաշտոնական՝ Տյառնընդառաջ անունը բացատրվում է Քրիստոսի կենսագրության այն իրողությամբ, որ Հրեական օրենքի համաձայն՝ Փրկչի ծննդյան քառասուներորդ օրը նրա ծնողները՝ Մարիամն ու Հովսեփը, որդուն տաճար տարան: Այստեղ վրան ընդառաջ եկավ խոր ծերության հասած գալստյանն սպասող Միմոն ծերունին, որտեղից և տոնի անունը՝ Տյառնընդառաջ, տիրոջն ընդառաջ: Տյառնընդառաջին վառվող խարույկը զարնան ավետման խորհորդն ունի: Տարածված էր այն պատկերացումը, որ Տյառնընդառաջի հոտ վերջանում էր «**ձմռան քառասունքը**»»: Տոնական հանդիսությունները, սակայն ունեն հնագույն ավանդույթներ և առչվում են կրակի պաշտպանմունքը: Կրակը խորհրդանշան էր արևի և լույսի, ինչպես նաև ջերմության: Կրակը համարվում էր նվիրական սրբություն: Ընտանեական բույնը, երդիկը կոչվում է նաև օջախ, ծուխ: Սովորաբար Տյառնընդառաջի հրավառությունը վերագրվում է Հայոց Տիր, ինչպես նաև Միհր աստծուն: Տիրը երազանքի մեկնիչն էր, իսկ Միհրը մարմանավորում էր կրակի ու լույսի ուժը: Տոնի գլխավոր նպատակն էր՝ կրակի միջոցով ազդել սառնամանիքների վրա և գորացնել արևի ջերմությունը: Արարողությունները եկեղեցում սկսվում են երեկոյան ժամերգությամբ, որից հետո արգելվում է «**լույս գվարթ**» շարականը: Փետրվարի 13-ի երեկոյան ժամերգությունից հետո տեղի է ունենում նախատոնական՝ բաժանում են մոմեր և եկեղեցականը վառում է սեղանի վրա դրված մոմերը: Ժամերգությունից հետո

հավատացյալները վառում են իրենց մոմերը և տանում տուն: Եկեղեցական արարողությունից հետո, հինավուրց սովորության համաձայն, եկեղեցու բակում կրակ է վառվում: Հին Առաջինը քահանայի օրհնությունից հետո, վառում էին եկեղեցու բակի մեծ խարույկը: Կրակը վառելու պարտավոր իրավունքն այդ տարի ամուսնացած նորապսակներինն էր, եթե գյուղում նույնիսկ 10 նորափես լիներ, բոլորն էլ պետք է մասնակցեին կրակը վառելու արարողությանը: Քանի դեռ կրակը վառում էր, կանայք մի սկուտեղի վրա լցրած աղանձը, չամիչը, ընկույզը, կարմրացած եգիպտացորենը, բոված սիսեռը, դդմի կորիզը և այլն բերում էին, պտտվում կրակի շուրջը, մի մասը բաժանում երեխաներին, մյուս մասը ներս տանում: Տյառնընդառաջի և Ս. Սարգսին շաղախած փոխինդ ճաշակելն ուղղակի անհրաժեշտություն էր: Մեր մանկապարտեզում նույնպես պարտադիր նշում ենք Տյառնընդառաջի տոնը: Մանկապարտեզի բակում նախորոք երեխաների հետ միասին դասավորում ենք փոքրիկ դեզը, վառում այն և շուրջը պտտվելով երգում ենք ծիսական երգեր, դաստիարակի օգնությամբ երեխաները ցատկում են կրակի վրայով և հատիկեղենը սփռում ենք շուրջը, իբրև առատության խորհրդանիշ:

2.3

Բարեկենդան

Բարեկենդան, Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու շարժական տոներից, նշվում է Սուրբ Սարգսի տոնից մինչև Մեծ պաս ընկած ժամանակաշրջանը: Այդ օրը քահանայական դասին և ժողովրդին արտոնվում է ճոխ սեղան և զվարթություն՝ հաջորդող պահքը ուրախ սրտով մտնելու և երկարատև պահոց օրերին դիմակայելու համար: Տոնն ավարտվում է Բուն Բարեկենդանով, որը նշվում է շաբաթապահքերի և Մեծ պահքի նախընթաց կիրակի օրը: Բարեկենդան նշանակում է բարի կենդանություն: Այն ուրախության ու զվարճանքի օր է, հիշեցնում է Ադամի և Եվայի դրախտային կյանքը, երբ նրանք ապրում էին վայելքի ու անհոգության մեջ: Տոնը հավանաբար կապ ունի գարնան սկսվելու հետ: Մեծ պահքի նախորդող շաբաթվա տոն, նշվում էր կերուխումով, մասսայական խաղերով, մրցումներով, թատերախաղերով, պարերով և այլն: Այն տևում էր երկու շաբաթ, անմիջականորեն հաջորդելով Ս. Սարգսին և ավարտվելով Մեծ պասով: Մեծ պահքի նախորդող կիրակին բուն

բարեկենդանի օրն էր: Պահքի կարևոր լինելը մարդկանց ցույց է տվել Քրիստոսը: Նա 40 օր անցկացրել է անապատում: Մարդիկ Հիսուս Քրիստոսի օրինակով են մահում Մեծ պահքը: Մեծ պահքի 40 օրերին գումարվել է նաև Չատիկին նախորդող օրերը, և այն տևում է 49 օր: Մեծ պահքը ավարտվում է Չատիկի՝ Քրիստոսի Հարության տոնով: Բարեկենդանի անբաժան մասն էին Ուտիս տատը և Պաս պապը կամ Ակլատիզը: Ուտիս տատը համարվում էր Բարեկենդանի այսինքն՝ ճոխ կերակուրների հովանավոր տիկնիկը և մտցվում էր հրապարակ՝ մարդկանց խրախճանքի հրավիրելու: Ուտիս տատը, որը Բարեկենդանի օրերին բոլորին կերուխումի էր հրավիրում, արդեն քրքրված տիկնիկ էր: Իսկ Բարեկենդանի վերջին օրը՝ Բուն Բարեկենդանին, Ուտիս տատին հանդիսավոր կերպով գլորում էին սարի գլխից: Ակլատիզը, որը Պահքի հովանավոր տիկնիկն էր, պատրաստում են սոխից կամ կարտոֆիլից և մեջը խրում յոթ փետուր, ապա՝ զգեստավորում: Այն տանը առաստաղից կախելից երգում էին:

2.4

Ծաղկագարդ

Ծաղկագարդ (ծառզարդար, ծառկոտորուկ), գարնանային բացօթյա տոնախմբությունների սկիզբն ազդարարող եկեղեցական և ժողովրդական տոն, որին հաջորդում է Ավագ շաբաթը: Կատարվում է Չատիկից մեկ շաբաթ առաջ՝ ի հիշատակ Քրիստոսի «Երուսաղեմ մտնելու օրվա»: Ծաղկագարդի օրը հայոց եկեղեցիները զարդարվում են ուռենու ճյուղերով, առավոտյան կատարվում է ժամերգություն և Անդաստանի կարգ, որից հետո օրինված ճյուղերը բաժանվում են հավատացյալ ժողովրդին, որոնք պահվում էին մինչև հաջորդ ծաղկագարդ: Դրանց վերագրվում էր բարիքի, առատության, պտղաբերության հմայական զորություն: Հավատալով, որ դրանցով կավելանա յուզը, կբարձրանա կաթնատվությունը, ձվատվությունը, դրանք դրվել են խնոցում, մսուրքում, հավանոցում և այլն: Ծաղկագարդը (Ծառզարդ) Մեծ Պասի նախավերջին կիրակնօրյա տոնն է: Այդ օրը եկեղեցիներում Ս. Պատարագ է մատուցվում, մարդիկ ուռենու բողբոջած ճյուղերն օրհնել են սալիս հոգևորականներին և տանում իրենց տուն: Ինչպես Պաղեստինում ձիթենիներն ու

արմավենիները, այդպես էլ Հայաստանում բողբոջում են ուռենիները, բարդիները: Ուռենու ճյուղերն օրհնել են տալիս հոգևորականներին և տանում իրենց տուն: Ուռենու ճյուղերը խորհրդանշում են այն արմավենու ճյուղերը, որոնք հրեաները փռում էին Հիսուսի ոտքերի տակ, երբ նա մտնում էր Երուսաղեմ նորապսակ երիտասարդները, նշանված տղաները շաբաթ լույս կիրակի կեսգիշերին, արմատախիլ էին անում նոր բողբոջած ուռենիները, ճյուղերը զարդարում գույնզգույն շաթի կտորներով, թելի վրա շարված դամշահատիկներով, մրգերով, եռասայր մոմերով: Նրանք եկեղեցի էին շտապում: Առաջին տեղ հասնողը խփում է զանգը, մյուսները գնում էին քահանային արթնացնելու: Ողջ եկեղեցին զարդարում էին ուռենու բողբոջած ճյուղերով, մի մեծ կույտ, ճյուղերն էլ դարսում էին կենտրոնում: Եկեղեցու մուտքը ամբողջովին հավաքում էին ծաղկե շրջանակով: Նշված տղաները զարդարված ծառերով կանգնում էին իրենց հարսնացուների առաջ: Մերձավոր կանանցից մեկը ծառի վրա եռասայր մոմ էր վառում ու ընծաներ տալիս:

2.5 Սուրբ

Չատիկ

Հիսուս Քրիստոսի հրաշափառ հարությունը եկեղեցու գլխավոր տոներից է: Աստծո որդին իր արյունը հեղեց աշխարհի մեղավոր մարդկանց փրկության համար, խաչվեց, թաղվեց և երրորդ օրը հարություն առավ: Հայոց տոների շարքում Չատիկը բնության զարթոնքը խորհրդանշող ամենամեծ ու ամենասպասված 1 տոնն է: Այն շարժվում է 35 օրերի միջև՝ մարտի 22-ից մինչև ապրիլի 25-ը: Չատվել բառը այստեղ խորհրդանշում է ոչ միայն տարվա եղանակների գատումը, այլ նաև բնության գույների գատումը, բաժանումն ու տարբերակումը համընդհանուր և գորշությունից, միապաղաղությունից: Հարություն առած բնությունը զարդարվում է կանաչով, ծառ ու ծաղկով, հողը ծածկվում է գույներով, ծաղկում են ծիրանենիները, խնձորենիները, տանձենիները, դեղձենիները... Չատկական ձուն «Օրինակ է բոլոր աշխարհի, և ինչպես, որ իմաստունիներն են ասում՝ դրսի կեղևն նմանում է երկնքին, մզղաձև՝ օդին և սպիտակուցը՝ ջին, դեղինն է երկրին է, այսինքն՝ մեջը (թորգոմ վարդապետ): Միայն Չատիկին ենք ձուն կարմիր ներկում, որովհետև ձուն օրինակ է աշխարհի և ինչպես իմաստունիներն են ասում դրսի կեղևը նման է երկնքին,

թաղանթը՝ օդին, սպիտակուցը՝ ջրին, դեղնուցն էլ երկրին: Իսկ կարմիր գույնը խորհրդանշում է, որ աշխարհը գնվեց Քրիստոսի արյամբ: Չատիկը առավոտյան մատուցվում է Ս. Պատարագից հետո տնետուն անցնելով Մարդիկ իրար հայտնում են Ս. Հարություն ոտախաբեր ավետիսը ասելով.

Քրիստոս հարյավ ի մեռելոց:

Օրինյալ է հարությունը Քրիստոսի:

Չատիկին էին կատարում տարվա ամենասպասված մատաղները: Մեծ ոգևորությամբ ենք նշում Չատիկի տոնը: Տոնի նախաշեմին երեխաները պատրաստում են զանազան զարդարանքներ: Այդ գունագեղ գեղեցիկ ձևերով զարդարում ենք դահլիճում դրված ճյուղերը: Նախօրոք դաստիարակի օգնությամբ բամբակի վրա ցանում են ցորեն, գարի, որը զատիկի խորհրդանիշներից է: Չատիկի օրը դահլիճը համապատասխան ձևավորվում է: Սեղաններին դնում են Սուրբ Չատիկի տոնին նվիրված ուտելիքներ՝ ներկված ձվեր, չամչով փլավ և այլն:

2.6 Վարդավառ

Չատիկի հաջորդող եկեղեցին տոնում է

տոնը, որը ժողովրդի մեջ հայտնի է Վարդավառ անվամբ: Այդ օրը Հիսուսը Պետրոսի, Հակոբոսի և Հովհաննեսի հետ բարձրացավ Թաբոր լեռը՝ աղոթելու: Աղոթքի պահին Աստվածորդու դեմքը փայլեց՝ ինչպես արեգակ, զգեստները շողատարակեցին՝ ինչպես լույսը: Հանկարծ առաքյալներին երևացին Մովսես և Եղիա մարգարեները, ովքեր խոսում էին Հիսուսի հետ: Մի լուսավոր ամպ նրանց վրա հովանի եղավ, և ամպից լսվեց մի ձայն, որ ասում էր. <<Դա է իմ սիրելի Որդին, դրան լսեք: Եկեղեցական մեկնաբանությամբ Քրիստոսն է նմանեցվում վարդի ու եթե մինչ ի յալակերպություն որպես թե վարդ ի կոկոնի էր, և յայլակերպին՝ ի թաբոր՝ իբր թե վարդ վառեցավ>> (Տ. Թորգոմ պատրիարք): Ավանդույթը պայծառակերպության վայր է համարում Թաբոր լեռը, որի վրա էլ հետագայում կառուցվել է եկեղեցի ի հիշատակ Տիրոջ պայծառակերպության: Վարդավառ բառը տարբեր իմասներով է ստուգաբանվում, որոնք բոլորն էլ բնութագրում են տոնը, ինչպես նաև՝ մատնանշում դրա խորհուրդները: Մի տարբերակով <<Վարդավառ բառը կազմված է վարդ (ուարդ)-ջուր և վառ-

14-րդ կիրակի օրը մեր Պայծառակերպության

արակել, լվանալ արմատները, նշանակում է ջրցանություն, որը կազմում է տոնական արարողակարգի գլխավոր մասը: Եվ իրոք, հուլիսի, երբ արևը հասնում է իր կիզակետին, հրավառվում, չորանում է բնությունը, մարդիկ զանգվածաբար ջրցանություն են կատարում և աստվածներից ջուր խնդրում: Մինչև եկեղեցում երգում էին <<Խորհուրդ խորին>>, Սուրբ, սուրբ>>, Մարմին տերունականները դրսում երիտասարդները աղավնի էին թռցնում: Դա ըստ երևույթին կապված էր Նոյան աղավնու և Անահիտ աստվածուհու տոների հետ: Հանդիսականների հիացական բացականչությունների ներքո աղավնիները ցույց էին տալիս իրենց տների աղավնի վարժեցնելու հմտությունն ու սեփական վարպետությունը: Եթե աղավնին երեք անգամ պտտվում էր սիրած աղջկա տակ կտուրին, նույն աշնանը հարսնության էին տանում նրան: Առավոտյան ժամերգությունից հետո, ամեն մի ընտանիք մատաղ էր անում: Չոհաբերում էին գառ, ուլ, փոքրիկ հորթ, իսկ չունևորներից՝ աքլոր կամ հավ, որը դարձյալ բնությանը սիրաշահելու միտում ուներ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Քանի որ հայրենասիրության դաստիարակությունը սկսվում է նախադպրոցական տարիքից, այդ իսկ պատճառով Կապանի թիվ 1 ՆՈՒՀ-ը հետամուտ լինելով համայնքապետարանի կոմից ստեղծված ուսումնամեթոդական ուղեցույցին նյութը ուսումնական պլանի մեջ ներառում է և իրականացնում: ՆՈՒՀ-ում ավագ խմբի երեխաների հետ նշում ենք տոները և ծիսակատարությունները՝ Բարեկենդան, Տեարնընդառաջ, Չատիկ, Վարդավառը: Մեծ ուշադրություն են դարձնում ազգային խաղերին, ուսելիքների պատրաստմանը: Երեխաների հետ կազմակերպել ենք նաև հաց թխելու արարողություն: Ծնողների հետ այցելություններ ենք կատարել Կապանի Գարեգին Նժդեհի հուշահամալիր, Հալիձորի բերդ, Վահանավանքի սուրբ եկեղեցին, որտեղ այցելությունը նպատակային էր, ծանոթացրել ենք եկեղեցու և բերդի կարևորությունը Կապանի համար, ինչպես նաև Գ.Նժդեհի ստեղծագործությանը Սյունիքի համար: Երեխաների ուժերով բեմականացրինք «Սասնա ծռեր» էպոսը: Երեխաների հետ նաև

կազմակերպում ենք տիկնիկային թատրոններ: Կապանի համայնքապետարանը արդեն մի քանի տարի է, ինչ ավանդույթ է դարձրել տոնել հունիսի 1-ը «Երեխաների պաշտպանության միջազգային օրը», որի ժամանակ Կապանի ՆՈՒՀ-երի երեխաները ներկայացնում են ազգային երգ ու պարով, ազգային խաղերով:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ռ. Ծառուկյան, Հ. Միտոյան, Լ. Սմբատյան, Ն. Նիկողոսյան «Այլ ընտրանքային մոդելներով 5-6 տարեկան երեխաների նախադպրոցական կրթության կազմակերպումը» Դաստիարակի ուղեցույց Երևան 2010
2. «Միխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիր քոլեջ, Ծեսերի, ծիսական գործողությունների իրականացում:
3. Մաթենիկ Բլբուլյան (համացանց)
4. Լ. Սմբատյան «Խաղերի և խաղ-զվարճալիքների կազմակերպումը մանկապարտեզում»